

Hongistossa käytiin koulua

Vanhakylä Hiidenveden rannalla. Takana Kouvola ja Mynterlää. Täällä Vanhankylän koulu alkoi. Kuva Lohjan Museo.

Hongiston kansakoulun kaunis koulutalo seisoo yhä Lehmijärventien varrella. Lohjan kaupunki teki kunnioitusta herättäneen ratkaisun lahjoittaessaan talon yhdistykselle, joka järjestää vanhassa koulutalossa monenlaista toimintaa lähikyliä asukkaille ja heidän lapsilleen.

Mutta mitkä ovat koulutyön vaiheet Hongistossa, Vanhassakylässä ja Koikkalassa? Tietoa näistä asioista voi saada Lohjan kaupungin arkistosta. Omat muistoni Hongiston koulusta ovat vuosilta 1958–1960. Käytyäni kolme alinta luokkaa Paksalon koulussa, siirryin vielä vuodeksi Hongiston kouluun, josta opintieni jatkui Nummen Yhteiskoulussa ja vielä Lohjan Yhteislyseossa. Kolmannella luokalla käsityö- ja veistotunnit pidettiin Hongistossa, johon opettaja Eino Poutiaisen johdolla saavuimme Paksalosta linja-autolla kerran viikossa.

Nykyinen myöhäisjugendvaikutteinen rakennus valmistui levottomana vuonna 1918. Ennen koulutalon valmistumista koulu toimi aluksi Vanhankylän ratsutilan rakennuksessa ja vähän aikaa myös Koikkalan talon rakennuksessa. Nuo tilat olivat sangen puutteelliset. Uudelle koululle etsittiin paikkaa, muun muassa Ves-

tin torpan mailta ja eräältä toiselta paikalta Koikkalassa.

Koulun nimi oli pitkään Vanhankylän kansakoulu. Hongiston Isoontaloon koontui vuonna 1905 komitea suunnittelemaan koulun aloittamista. Komiteaan kuuluivat: Hj. Rosenqvist, Edvin Roms, J.Kvist, V.Skytén ja Bertha Heitmann. Viimeksi mainittu oli Vaanilan kartanon emäntä, joka vaikutti Lohjan kunnan alueella monin tavoin, muun muassa koulujen perustajana ja kotiseututyön ja Lohjan museon edistäjänä. Hän oli perustanut Vaanilaan kansakoulun omalla kustannuksellaan.

Vanhankylän vuokrabuoneissa

Vanhankylän ratsutilan vanhasta rakennuksesta vuokrattiin sali, kaksi kamaria, keittiö ja eteinen sekä käsityöhuone. Vuonna 1906 kokoontui Vanhankylän

ylemmän kansakoulun komitea Röylän Sepän talossa. Päätettiin hankkia kouluun 15 pulpettia, urkuharmoni, opetusvälineitä, puusepän kalut ja musta taulu. Opettaja valittiin, mutta tarkastaja kumosi vaalin, koska opettaja ei ollut kompetentti. Opettajana aloitti Ida Landén (myöh. Lanne). Hän halusi kouluun opettajan katederin. Veistoa opetti puuseppä Kaarlo Karlsson. Käsityön oppilas sai viedä kotiin, jos se oli tehty omista aineista. Opettaja Lanne avioitui ja siirtyi nimellä Kylander opettajaksi Lohjankylään.

Polttopuiden saaminenkin tuotti joskus vaikeuksia. Kerran saatiin mäntyhalvoja, joista yksi kolmannes oli oksia tai lahoja. Kouluun perustettiin lainakirjasto ja hankittiin ompelukone. Vuonna 1909 suunniteltiin uuden ”koulukartanon” rakentamista, koska valtionapua ei saanut vuokrabuoneisiin kuin kahdeksi vuodeksi. Koska uuden koulun suunnittelu vii-

*Koulukuva Hongiston koulusta noin vuonna 1924–25. Timo Romsin kuvakokoelma.
Henkilöitä: Kuvassa oikeanpuoleinen pulpettirivi:
1. pulpetti kuvassa oik. John (Jonne) Alvar Roms (s.28.10.1916 k. 26.7.1991) ja vas.
Maire Vikström
4. pulpetti kuvassa oikealla Aune Koskinen
5. pulpetti kuvassa oikealla Ernest Edvin Roms (s.13.3.1913 k. 22.11.1985)
takana opettaja Minna 'Mimmi' Bergstén.*

västyi, vuokrasopimusta jatkettiin. Opettajat vaihtuivat tiheään. Ilmeisesti tähän vaikuttivat koulun alkeelliset toimitilat. Vuonna 1913 opettajaksi valittiin Minna Bergsten, joka pyysi eroa toimestaan vasta vuonna 1940.

Vuonna 1913 toisen sortokauden venäläistämispolitiikka vaikutti kansankoulujenkin elämään. Kouluylivallituksen kiertokirjeessä vaadittiin Venäjän maantieteen ja historian opettamista sekä kehoitettiin hankkimaan Hänen Majesteettiinsa Keisarin muotokuva kouluun. Vähän aikaa koulun käsityönopetusta antoi veistonopettajat. Kouluruokaakin tarjottiin. Bertha Heitmannin aloitteesta päätettiin antaa lapsille puuroa ja velliä maksutta. Maito piti tuoda kotoa. Ryynejä ja jauhoja toimittivat varakkaammat vanhemmat.

Koikkalan ahtaissa tiloissa

Koulun uudeksi paikaksi oli tarjolla kaksi vaihtoehtoa: toinen oli Koikkalan Alitalon maalla oleva niin sanottu Virtala ja toinen Hongiston Isontalon maalla oleva Vikströmin mäki. Koska Vanhankylän tiloja ei enää saatu vuokrattua, hankittiin väliaikaiset koulutilat Koikkalan Ylitalosta. Huoneisto oli pieni ja puutteellinen: pieni pimeä sali, jossa oppilaat pääsivät pujottelemalla paikoilleen ja opettaja pie-

neen kammioonsa. Oppilaita oli noin 20.

Vuonna 1917 nykyinen Hongiston koulun tontti ostettiin 1700 markalla. Puut hirsii varten oli kaadettava ja hankittava kattopäreet. Tilanomistajat lupasivat kivet mailtaan. Työttömyyslautakunta järjesti töitä kahdelle kivimestarille, kahdelle kaivonkaivajalle ja kuudelle maanmuokkaajalle. Maa oli muokattava 30 cm:n syvyyteen. Rakennusrahasto hoiti Bertha Heitmann. Sitten tuli kapina ja sisällissota. Vuoden 1918 sota vaikeutti rakentamista. Työt tehtiin urakkatyönä, ilmeisesti punavankejakin oli töissä.

Uusi koulutalo vihittiin käyttöön ja sähkövalo saatiin

1.6.1918 rakennus saatiin vesikattoon. Eräs koulun johtokunnan jäsenistä, Koulun talon isäntä Pääte B. Savola sai surmansa punaisen terrorin uhrina. Vielä talveksi jouduttiin vanhoihin koulutiloihin. Uuden koulutalon vihkiäiset pidettiin 9.9.1919. Kouluun tuli piirikirjasto. Päätettiin, että koulua voitiin käyttää isänmaallisiin juhliin ja iltamiin, jotka tarkoittavat koulun etua sekä hengellisiin tilaisuuksiin.

Koulussa oli vielä öljylamppuväläistus. Vuonna 1922 Vihdin Sähkö Oy asensi kouluun 27 valopistettä. Vuonna 1924 talo maalattiin ulkoa vesivärillä. Tuona

vuonna koulun nimi muuttui Vanhankylän koulusta Hongiston kouluksi. Ulko-seiniä piti tilkitä ja ulkovooraus tehtiin. Sisäseinät päällystettiin pinkopahvilla. Voimisteluvälineiksi hankittiin kiipeämisköydet ja tangot. Ne lienevät vieläkin paikoillaan. Vuonna 1934 katot tehtiin sementtitiilestä. Vanhat pärekatot olivat tulenvaaralle alttiit, kuten tuolloin sanottin.

Opettajalla oli puoli hehtaaria peltoa, muttei laidunta, navetta ja rehuvaja, puuvaja ja sauna. Saunarakennus lienee vielä paikoillaan. Vuonna 1936 saatiin kouluun siivooja. Kouluruokaa ei tarjottu moneen vuoteen. Tarkastaja katsoi koulukeittolan tarpeelliseksi. Hongiston koulun kouluruoka valmistettiin toistaiseksi koulun saunassa. Paksalon ja Hongiston koulujen yhdistymishanke hyväksyttiin. Paksalon koulu oli toiminut jo 1920-luvulta saakka. Aluksi se toimi tilapäisissä tiloissa. Oma rakennus oli saatu vuonna 1931. Oppilaiden vähyys vuoksi Paksalon koulun toiminta lakkasi välillä joiksikin vuosiksi.

Hevoskyydillä Paksalosta Hongistoon

Vuonna 1940, kun Paksalon silta oli valmistunut, tuli eteen kysymys alakouluisten koulukyydistä Paksalosta Hongistoon. Säännöllinen linja-autoliikenne näiden kylien välillä alkoi vähitellen. Pak-

salon lapsia tuotiin kouluun ensin hevostyöryillä. Tarkastaja vaati, että rattaat on katettava. Ellei näin tapahdu, tarkastaja ilmoittaa asian maaherralle ja erottaa koulun johtokunnan. Katetut kärryt saatiin kolmen vuorokauden kuluessa ja asia saatiin hoidetuksi.

Vuonna 1945 Hongiston koulun opettajaksi tuli Kerttu Pohjolainen. Vuonna 1950 pulpetit maalattiin. Paksalon koulu oli taas lakkautettuna oppilaspuolan vuoksi ja sen puhelin päätettiin siirtää Hongistoon. Kaapeli kulki Auran kaupalla ja siitä oli noin 300 metriä koululle. Tuo Auran kaupan talo on edelleen Vesikansantien ja vanhan Turuntien risteyksessä.

Pienten kyläkoulujen aika päättyi

Koulun 50-vuotisjuhlaa olisi vietetty 1956, mutta juhlaa siirrettiin. Kerttu Pohjolainen jäi eläkkeelle 1962. Samana vuonna johtajaopettajaksi tuli Kari Karkama. Koulujen oppilasmäärät pienenevät, ja rakennusten kunto heikkeni. Suunniteltiin oppilaitten kuljettamista Lehmijärven tai Nummenkylän kouluihin. Vuokra-autokyytiä pidettiin tuolloin vielä liian kalliina. Vuonna 1966 suunniteltiin Paksalon ja Hongiston koulujen liittämistä Lehmijärven piiriin, jossa oli uudenäköinen koulu, jossa oli oppilaspuola.

Viimeinen johtokunnan kokous pidettiin vuonna 1967.

Hongistossa ja Paksalossa päättyi kansakoulunkäynti. Koulukyytien aika-kausi alkoi. Lapsia ja nuoria kuljetettiin keskuskouluihin. Jäljellä ovat muistot ja rakennukset, jotka ovat palvelleet muita tarkoituksia.

Hongiston koulurakennus täyttää vuonna 2018 sata vuotta. Toivottavasti siitä ylläpitävä vireä yhdistys jaksaa pitää siitä huolta, niin että se edelleenkin voi olla alueen asukkaiden ja ennen kaikkea lasten puuhailujen ja toiminnan viihtyisiä tyyssijia.

Tämän kirjoittajalle Hongiston koulu merkitsee Paksalon koulun ohella merkittävää osaa lapsuuden maaseutuidyllistä. Pienen koulun kotoinen oppimisympäristö, kiireettömyys ja suvivirsi ovat lähtemättömästi painuneet tajuntaan. 1950-luvun oloja ja tunnelmia maaseudun rauhassa ei voi saada takaisin, mutta muistot elävät. Ehkä Hongiston kouluaikin ympäröivä maaseutu voi vielä välittää ainakin osan lapsuutemme maaseudun rauhasta tuleville polville.

Vuonna 1918 rakennettu Hongiston koulu edustaa lähinnä myöbäistä jugendia. Hirsirakenteinen, satulakattoinen rakennus on rungoltaan T-mallinen. Rakennus on vuorattu peiterimoilla ja väriltään se on punainen listojen ja puitteiden ollessa valkoisia. Jugendhenkisyys ilmenee moniruutuisissa ikkunoissa ja päädyn laudoituskoristelussa. Rakennus on säilyttänyt hyvin alkuperäisen ulkoasunsa. Kuva Lohjan Museo.

Lähteet: Vanhankylän ja Hongiston koulun johtokuntien pöytäkirjat ja muu arkistomateriaali. Lohjan kaupunginarkisto.